

TIDSSKRIFT FOR LANDØKONOMI

**NR. 1
MARTS 2016
202. ÅRGANG**

Ansvarshavende redaktør

- * Seniorrådgiver Henning Otte Hansen
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Redaktion

- * Professor Carsten Daugbjerg
Crawford School of Public Policy
Australien
- * Kontorchef Niels Lindberg Madsen
Landbrug & Fødevarer, Axelborg
- * Professor Peter Nedergaard
Institut for Statsvidenskab
Københavns Universitet
- * Professor Niels Strange
Skov & Landskab
Københavns Universitet
- * Chefkonsulent
Torben Wiborg
LMO
- * Institutleder Henrik Zobbe
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Oplag

- * 550 stk.

Tryk

Ecograf ApS Højbjerg

Abonnement

- * 550 kr. excl. moms pr. år
- * Medlemmer af Det Kongelige Danske
Landhusholdningsselskab modtager gratis
Tidsskrift for Landøkonomi

Løssalg

150 kr. excl. moms og forsendelse

Udgivere

- * Det Kongelige Danske
Landhusholdningsselskab
c/o Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg C
Mail: 1769@1769.dk
www.1769.dk
- * Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg C
Tlf. 35 33 68 00
Fax. 35 33 68 01
Mail: ifro@ifro.ku.dk
www.ifro.ku.dk

Sats & layout

- * Henning Otte Hansen

INDHOLD

Redaktionelt forord:

Paradokser på landbrugs- og fødevareområdet 5

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Artikler:

Barrierer og potentialer for oprindelsesmærker i Danmark..... 9

Henrik Egelyng, Marie H. Fredskild og Henning Otte Hansen,
Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Forklaringer på fusioner og opkøb i den danske værdikæde for agro- og fødevarer 25

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet og Bjørn Klimek, Ph.D.-studerende, NIBIO

Olieprisen påvirker kornprisen 63

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Landbruget er big business 69

Henning Otte Hansen
Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

REDAKTIONELT FORORD

Paradokser på landbrugs- og fødevarerområdet

Det er ikke altid logik, der præger landbrugs- og fødevarerområdet. Udviklingen kan gå i vidt forskellige retninger, og indgreb eller påvirkninger kan være irrationelle. Det viser også, at økonomi og rationel tankegang ikke kan forklare alt på landbrugs- og fødevarerområdet.

Undertiden kan de umiddelbart selvmodsige tendenser forklares. I andre tilfælde er det måske mere tankevækkende eksempler end egentlige paradokser. I det følgende vises og forklares eksempler på disse paradoksale eller tankevækkende forhold:

Vi lever i en verden med både sult og overflod. Mens antallet af deciderede underernærede i verden falder, stiger antallet af overvægtige. Der er nu næsten dobbelt så mange mennesker, som er overvægtige, som der er mennesker, der sulter. Verden har dermed rigeligt med fødevarer - de er blot fordelt forkert mellem rig og fattig. Samlet set vokser antallet af enten underernærede eller overvægtige. Det er på den ene side paradoksalt, men på den anden side kan det også forklares: I takt med den økonomiske udvikling får vi mindre fysisk krævende arbejde, mens udespisning og fast-food får større betydning.

Det er dog lidt paradoksalt, at verdens ernæringsmæssige problemer i større eller mindre omfang nu spreder sig fra u- til i-landene.

Mens stabile fødevarerforsyninger og masser af fødevarer er en selvfølge i de fleste højt industrialiserede lande, har de rige lande stadig en forholdsvis høj landbrugsstøtte og -beskyttelse. Spørgsmålet er, om det er nødvendigt at understøtte den indenlandske landbrugsproduktion, når der nu er rigeligt med fødevarer? Omvendt ser vi, at mange udviklingslande har en meget lav landbrugsstøtte - undertiden er den negativ - hvilket umiddelbart er paradoksalt, når disse lande i mange tilfælde kan reducere hungersnøden ved at understøtte landbruget og landbrugsproduktionen. Forklaringen er, dels at landbobefolkningen i u-landene har en lille magt og indflydelse på fordelingspolitikken, dels at det er nemt at opkræve skatter ved at lægge eksportafgifter på de varer, som de kan eksportere, og her er landbrugsvarerne betydningsfulde.

En anden markant udvikling er, at arealerne med både økologiske landbrugsvarer og GMO-planter er stigende. To uforenelige produktionsformer er begge i vækst. Det betyder således også, at både GMO-afgrøder og økologiske afgrøder får en relativt stigende betydning, og at deres markedsandele er stigende. Det er også et udtryk for stigende polarisering og

differentiering, hvor hensynet til effektivitet påvirker udviklingen i én retning, mens hensynet til naturen påvirker i en helt anden retning.

Også i vores forbrugsvalg af fødevarer er der paradokser. For eksempel går de fleste ind for dyrevelfærd, men det er ikke ensbetydende med, at de køber dyrevenlige produkter. På samme måde er vi danskere grundlæggende imod fødevarer, der er beriget med ingredienser, vitaminer eller gavnlige bakterier for at forebygge forskellige sygdomme - også kaldet funktionelle fødevarer eller pharma-food. Alligevel er hovedparten af danskerne villige til at købe de få funktionelle fødevarer, som allerede i dag sælges i de danske supermarkeder.

Også i forbrugsvalget er der en polarisering - men også forsøg på at forene polariserede udviklinger: På den ene side vokser forbruget af økologiske fødevarer, hvor der normalt er en betydelig merpris. På den anden side er der også en discount-bølge, hvor lavest mulige priser er en helt afgørende parameter for forbrugernes valg. Det er to modsatrettede udviklingsforløb, men der er dog også tendenser og segmenter, hvor man forsøger at kombinere økologi og discount.

Også når det gælder den overordnede markedsmæssige udvikling, er der to modsatrettede tendenser, nemlig globalisering og lokalisering. Globaliseringen finder sted parallelt med den teknologiske udvikling, handelsliberaliseringer og den internationale politiske udvikling, som fremmer handel, investeringer, samarbejde og arbejdskraftbevægelser over landegrænser. Lokaliseringen kan opfattes som en modreaktion på globaliseringen: Man kan som borger eller forbruger blive overvældet af den globalisering, som på flere måder ensretter eller distancerer en række udviklingstendenser. Ved at efterspørge f.eks. lokale fødevarer skabes der en bedre trykthed, en kortere værdikæde og viden om oprindelse. Globalisering og lokalisering er ikke mindst vigtig på fødevarerområdet.

Globalisering og lokalisering kan dog også kombineres. Begrebet „Glokalisering“ er en kombination af globale tendenser og lokale kvaliteter, hvor der er en tendens til øget globalisering samtidig med et stærkere behov for lokal indflydelse og identitet. International markedsføring af lokale egnessmærker (se første artikel i dette tidsskrift) er et eksempel på dette.

Endeligt går også strukturudviklingen i landbruget i to forskellige retninger i henholdsvis i- og u-lande: I i-landene er der en næsten entydig udvikling i retning af færre men større landbrug. I mange vigtige u-lande går udviklingen i den modsatte retning: Flere men mindre landbrug. Denne "omvendte strukturudvikling" ser vi, selv om landbruget verden over er underlagt næsten samme pres m.h.t. udnyttelse af stordriftsfordele, landbrugets trædemølle m.m. Denne lidt paradoksale polarisering kan dog forklares: I den rige del af verden trækkes arbejdskraft ud af landbruget, fordi der er anvendelsesmuligheder andre steder, og fordi de resterende landmænd via effektive markeder og produktivitetsudvikling kan forsyne en stigende befolkning. I u-landene er der ikke samme mekanisme.

I dette nummer af Tidsskrift for Landøkonomi ses der nærmere på nogle af disse tendenser, paradokser og sammenhænge, som præger udviklingen i landbrugets værdikæde.

Den første artikel har titlen *Barrierer og potentialer for oprindelsesmærker i Danmark*. Artiklen giver en analyse og vurdering af barrierer og potentialer ved en øget satsning på anvendelse af EU kvalitetsordningens geografiske betegnelser i Danmark. I Danmark er der en stigende interesse for egnsmærker, men udbredelsen er langt større i andre dele af Europa. I artiklen konkluderes det, at evnen til at forstå geografens og kulturens betydning for fødevarer kvalitet ikke kun er et midt- eller sydeuropæisk fænomen, idet f.eks. Norge har skabt en national kvalitetsordning, som har vundet stor udbredelse hos egnsmærkeproducenter. I Danmark er interessen efter oprindelsesmærker stadig relativ beskedent, men artiklen identificerer et særligt potentiale for fødevarer-Danmark til at gøre sig internationalt gældende - også på dette område.

Den næste artikel, *Forklaringer bag fusioner og opkøb i den danske værdikæde for agro- og fødevarer*, identificerer og beskriver de drivkræfter og årsager, som ligger bag en række fusioner i den danske agro- og fødevarerindustri og i en del af detailhandlen. Udgangspunktet er, at fusioner og opkøb er meget vigtige for virksomheders internationale konkurrenceevne. Derfor er det vigtigt at få struktureret og analyseret de bagvedliggende forklaringer og drivkræfter, som fremmer fusioner og opkøb. Der kan grundlæggende være fire forskellige typer af drivkræfter bag fusioner, opkøb: Det kan være interne eller eksterne forhold i virksomheden, som har betydning. Samtidig kan der være tale om en aktiv eller en passiv drivkraft. For hele sektoren kan der identificeres mindst 35 forskellige drivkræfter, som har været nævnt som begrundelser for opkøb og fusioner foretaget af den danske agro- og fødevarerindustri.

Med udgangspunkt i interviews med centrale personer i og omkring de vigtigste virksomheder i sektoren er en række forskellige drivkræfter ligeledes blevet identificeret og begrundet. Interviewene viser, at der som hovedregel har været flere drivkræfter bag de enkelte fusioner og opkøb, og at der har været mange forskellige drivkræfter. En stor del af tidligere opstillede drivkræfter kan således bekræftes ud fra interviewene. Blandt de typisk forekommende drivkræfter nævnes udnyttelse af stordriftsfordele, styrkelse af markeds- og forhandlingsmagten, synergieffekter og effektivisering.

Den efterfølgende artikel har titlen: *Olieprisen påvirker kornprisen*. Baggrunden er, at olie- og kornpriser i stigende grad ser ud til at følges ad, og det er der flere forklaringer på. Især i de seneste ti år været en klar sammenhæng mellem olie- og hvedeprisen. De nuværende meget lave oliepriser vil givetvis lægge et yderligere pres på de internationale kornpriser. Selv om mange forhold er med til at påvirke kornpriserne, er det sandsynligt, at med de nuværende lave oliepriser er risikoen for en ny global fødevarerkrise reduceret betragteligt.

Den sidste artikel er baseret på et indlæg ved årets plantekongres. Her kunne tilhørerne undervejs deltage i afstemninger, og resultaterne heraf er indarbejdet i artiklen. Indlægget på konferencen og også titlen på artiklen er *Når fremtidens landbrug bliver "big business"*, Titlen refererer til, at landbrugene fremover bliver endnu større, mere industrialiserede, mere forretningsorienterede og mere koncentrerede, og samtidig anvender de fuldt ud de metoder og ledelsesformer, som er almindelige i andre erhverv. De erhvervspolitiske rammer bliver i højere grad fælles for alle erhverv incl. landbruget, og landbruget må på lige fod med andre erhverv konkurrere om ressourcer som kapital, arbejdskraft, viden m.m.

I artiklen konkluderes det, at "big business" bliver en dominerende udvikling i dansk landbrug - men ikke den eneste. Udviklingen vil fortsat ske gradvist. Landbruget står ikke over for drastiske skilleveje eller paradigmeskifte. Selv om der kan forudses stigende grad af turbulens og markedsusikkerhed, vil den overordnede udvikling i landbruget ikke afgørende ændres.

God læselyst.

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet